

Signaleren en screenen van CSF kleuters

Vlaanderen
is onderwijs & vorming

0. Identificatie van de voorbeeldpraktijk

In dit werkblad wordt de binnenklasdifferentiatie van het kleuteronderwijs besproken met accent op het herkennen en screenen van kenmerken van ontwikkelingsvoorsprong/cognitief sterk functionerende kleuters.

0.1. Fase van het zorgcontinuüm

- Brede basiszorg (bv. binnenklasdifferentiatie)
- Verhoogde zorg (bv. verrijkingsklas)
- Uitbreiding zorg/individuele trajecten

1. Beschrijving van de voorbeeldpraktijk

1.1. Doelgroep

Wie behoort tot (uiteindelijke) doelgroep van de praktijk? (max. 100 woorden)

Alle peuter en kleuters van de school.

Zijn er intermediaire doelgroepen? Zo ja, welke? (max. 100 woorden)

De ouders van de peuters en kleuters.

Het onderwijzend personeel van de school.

Hoe wordt bepaald welke personen tot de doelgroep behoren? (max. 400 woorden)

Alle peuters en kleuters ingeschreven in de school.

Betrokkenheid doelgroep (max. 150 woorden)

In deze school is inspraak en autonomie van de kinderen en ouders een belangrijke pijler. Ouders worden bij het klasgebeuren sterk betrokken en hebben ook steeds mogelijkheid om in dialoog te gaan met de school. Kleuters hebben zelf ook inspraak in de activiteiten en thema's in de klas.

De focus op cognitief sterk functioneren (CSF) kwam tot stand omdat er bij kleuters uit de school cognitieve begaafdheid vastgesteld werd door externen en deze signalen niet eerder gezien werden op school. Het schoolteam wilde dit voorkomen in de toekomst en kozen ervoor om vormingen te

volgen over dit onderwerp. Zo kon het volledige lerarenteam hierin versterkt worden. De nadruk ligt hier vooral op het herkennen van signalen als leraar.

1.2. Doel

Hoofddoel (max. 100 woorden)

- *Kleuters observeren en een holistisch beeld krijgen van hun volledige ontwikkelen.*
- *De kleuters stimuleren in hun ontwikkeling (= zone naaste ontwikkeling). Opdrachten en instructie geven aangepast aan de leerzone van het kind. Kleuters ook stimuleren om uitdagingen aan te gaan en durven fouten maken bij 'moeilijkere' opdrachten.*
- *Vroegtijdige signalen herkennen van CSF om zo te voorkomen dat zo weinig mogelijk kinderen onderpresteren of gedragsproblemen gaan vertonen.*

Subdoelen (max. 350 woorden)

Subdoelen voor ouders: zelf ook vroege kenmerken opmerken.

Subdoelen voor de leraren: hun kennis en observatievaardigheden verder blijven versterken.

1.3. Aanpak

Algemene opzet van de voorbeeldpraktijk (max. 200 woorden)

Leraren voorzien in hun klaspraktijk verschillende mogelijkheden tot uitdaging. Ze werken vooral met een driesporenbeleid: zorggroep, basisgroep en uitdaging in de klas. (= differentiatiegroepsplan)

Doordat leraren voldoende bijgeschoold zijn in de kenmerken van CSF kunnen ze in verschillende situaties vanuit deze bril kijken. De observatie gebeurt continu in de klaspraktijk.

In de begeleiding en feedback van de kleuters stimuleren de leraren vooral vanuit groeitaal die aanzet tot het ontwikkelen van een groeimindset. Er wordt ook veel aandacht besteed aan een leeromgeving waar fouten maken nodig is om verder te leren en te groeien.

Concrete inhoud van de voorbeeldpraktijk (max. 1200 woorden)

De leraren in het kleuteronderwijs observeren de klaspraktijk voortdurend. Het kind krijgt alle tijd en ruimte om zich te ontplooiën en ontwikkelen. De leraren zijn goed op de hoogte van zowel de leerkenmerken als de niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken die soms belangrijk zijn in de begeleiding van deze kinderen. Ze bekijken het kind dus op een holistische manier (niet enkel cognitief). De observatie wordt systematisch bijgehouden in het kleutervolgsysteem. (Questi). Drie keer per jaar zit de klasleerkracht samen met de zorgjuf om de ontwikkeling van de kinderen te bespreken. Bij een vermoeden van ontwikkelingsvoorsprong/CSF worden de ouders op gesprek gevraagd op de school. A.d.h.v. de verkennende lijst voeren leraren het gesprek. De ouders worden als expert behandeld op vlak van inzicht in hun kind. Het kan ook andersom, dat ouders kenmerken

opmerken bij hun kind thuis en vanuit deze observatie met de school rond tafel willen gaan zitten. Leraren volgen ook de kindtekeningen op van de peuter/kleuters als vroeg signaal van voorsprong. Om aanpasgedrag op te merken wordt gekozen voor het maken van een kindtekening op de eerste schooldag van nieuwe peuters. Deze opdracht krijgen ze opnieuw na 14 dagen. De beide resultaten kunnen vergeleken worden om onderpresteren op te merken. Deze tekeningen (en nog andere) maken deel uit van hun groeiboek. Op basis van de verschillende signalen dat het kind laat zien wordt er binnenklasdifferentiatie aangeboden zodat het kind zoveel mogelijk uitdaging krijgt om zich optimaal te ontwikkelen en ontplooien.

In het kringgesprek past de juf al vormen van differentiatie toe bij het stellen van vragen. Ze past dus haar vraagstelling aan bij de individuele kleuters. Bij het spelen en werken in de hoeken observeert de juf vooral en stimuleert waar nodig de kinderen. Ze moedigt ze aan om door te zetten en vol te houden. Na enige tijd heeft de juf zicht op vaste niveaugroepen voor verschillende onderdelen: wiskunde, taal, fijne motoriek, De sterkere leerlingen worden aangemoedigd om de uitdagende werkjes vooral uit te proberen. Het driesporenbeleid is een belangrijke structuur in de klas voor differentiatie. Bij deze vormen van differentiatie wordt de taxonomie van Bloom gebruikt om ook voldoende aandacht te hebben voor hogere orde vaardigheden.

De zorgjuf komt op wekelijkse momenten ondersteunen in de klas zodat het ook mogelijk is om in kleine groepjes geleide activiteiten te doen met de kleuters.

Bij het begeleiden van de kinderen en het geven van feedback gebruiken leerkrachten vooral groeitaal die aanzet tot het creëren van een groeimindset. Er ligt veel nadruk op een veilige leeromgeving waar fouten maken nodig is om voluit te kunnen leren en ontwikkelen. Om voldoende nadruk te leggen op een open mindset werd ook een leerlijn mindset aangemaakt. (Hierover kan je meer lezen in een ander werkkader).

De leerkrachten zelf experimenteren voortdurend met nieuwe opdrachten en activiteiten. Ze hebben zelf een kritische houding op hun klaswerking en evalueren de effecten regelmatig met de andere collega's. Wekelijks is er kleuteroverlegmoment. Bij nieuwe thema's gaat het team actief samen op zoek naar verrijking. Inspiratie halen ze vooral uit Bloom, denksleutels, mindkaarten, denkvierkanten, ontdekdozen,....

2. Uitvoering

Materialen (max. 200 woorden)

Vragen voor verkennend oudergesprek

Eigen observatieinstrument van de klasleerkracht.

Questi: leerlingvolgsysteem

Verrijkingsmateriaal in de klas

Pakket: groei in je groep (Platform Mindset)

educatief materiaal: denksleutels, mindkaarten, denkvierkanten, Bloom, boek: kleuters die net iets meer kunnen,

Opleiding en competenties van de uitvoerders (max. 200 woorden)

De leerkrachten volgden een pedagogische studiedag over cognitieve begaafdheid. De zorgleerkrachten volgden een meerdaagse opleiding bij exentra.

Het is vooral belangrijk dat de leerkrachten objectief in kaart kunnen brengen wat ze zien. Ze kunnen in verschillende situaties de CSF-bril opzetten om over de situatie na te denken. Ook is er enige flexibiliteit nodig om voortdurend te differentiëren in de klaspraktijk. Bijv. bij het stellen van vragen of het geven van instructie. Dit vooral volgens de taxonomie van Bloom.

De leerkracht heeft ook een sterk observatievermogen nodig en een sterk coachende rol zodat ze kinderen optimaal kan stimuleren en hulp bieden waar nodig. Bij het geven van feedback is het belangrijk dat de leerkracht vertrouwd is met groeitaal die aanzet tot een groeimindset.

Randvoorwaarden (max. 200 woorden)

- *Voldoende tijd en ruimte voor de klasleerkracht om de peuter en kleuters op spontane momenten te observeren.*
- *Ondersteuning in hun klaswerking of extra observatie van de zorgleerkracht.*
- *Structureel overleg en bijhouden van observatiegegevens in het kindvolgsysteem.*
- *Wekelijks overleg met collega's om hun werkwijze voortdurend te evalueren, bij te sturen en aan te passen.*

Kosten (max. 200 woorden)

Opleidingskost: afhankelijk van het aantal leerkrachten die een workshop/opleiding volgt: varieert van 500-2000 euro.

Personeelskost: halftijdse zorgleerkracht voor het kleuteronderwijs (4 klassen)

Questi kost: 6 euro/ kind.

Materiaalkost: afhankelijk van de hoeveelheid bij aankoop: varieert tussen de 0 – 500 euro

3. Onderbouwing

Verantwoording (max. 1000 woorden)

Uit de literatuur weten we dat vroege detectie zeer belangrijk is voor de ontwikkeling van cognitief talent en om onderpresteren te voorkomen (Lavrijsen et al., 2022). Het herkennen van de leerkenmerken die bij CSF kinderen voorkomen is dan ook erg belangrijk (Sypré et al., 2021). Zo kunnen de leraren meteen inzetten op onderwijsbehoeften.

Soms hebben CSF kleuters al last van een vast mindset (Dweck, 1999). Dit kan komen omdat ze weinig faalervaringen opgedaan hebben. Ze oefenen vooral mentaal. Ze hebben dus weinig kansen om een relatie te leggen tussen hun inspanning en het resultaat. Hoe je feedback geeft op de prestatie van een leerling kan deze mindset nog versterken (Soenens et al., 2021). Het is belangrijk om vanuit groeitaal feedback te geven aan de kleuters om een groeimindset te stimuleren. Het is noodzakelijk

om eerst een mindsettraining aan te bieden en dan pas zullen kinderen klaar zijn om uitdagingen aan te gaan.

Binnen onze werking vinden we autonomie erg belangrijk (Ryan & Deci, 2017). Dit is stimulerend voor de autonome motivatie en daar maken we dus ook graag gebruik van.

We voorzien voldoende tijd voor observatie om de leerzone van een kind in kaart te brengen. Na voldoende observatieresultaten kan je een groepsplan voor differentiatie opstellen volgens driesporen: basisgroep, zorggroep en plusgroep. Je kan in je begeleiding gaan differentiëren volgens het IGDI-plus-model.

Verrijking kan voldoen aan de volgende voorwaarden (Hoogeveen et al., 2004):

- Beroep doen op creativiteit
- Open opdrachten
- Hoog abstractieniveau
- Hoge mate van complexiteit
- Meerwaarde bieden ten opzichte van reguliere leerstof
- Stimuleren tot een onderzoekende houding
- Beroep doen op zelfstandigheid (Barbier et al., 2021)
- Reflecterende houding uitlokken
- Beroep doen op metacognitieve vaardigheden
- Uitlokken tot interactie

Samenvatting werkzame elementen (max. 250 woorden)

- Opleiding en vorming aan leraren voor een gedragen visie en mentaliteitsverandering teweeg te brengen.
- Tijd en ruimte in de klaspraktijk voor observatie
- Ondersteuning van de zorgleerkracht aan leerkrachten
- Duidelijke observatie instrumenten
- Voldoende didactisch materiaal om te kunnen differentiëren en verrijken

Uitkomstenmonitoring (max. 200 woorden)

De totale ontwikkeling van de peuter/ kleuter wordt systematisch besproken en bijgehouden in het leerlingvolgsysteem. 3 keer per jaar bespreken de leerkracht en de zorgjuf de groei van de peuter/kleuter. De klasleerkracht observeert dagelijks in de klaspraktijk. Belangrijke signalen worden in het leerlingvolgsysteem gezet.

Wetenschappelijke referenties en andere bronnen

- Barbier, K., Struyf, E., & Donche, V. (2021). Wat werkt binnen en buiten de klas? Cognitief begaafde leerlingen ondersteunen op het vlak van motivatie, leren en presteren. In K. Verschueren, S. Sypré, E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Het ontwikkelen van cognitief Talent. Handboek voor onderwijsprofessionals*. (pp. 93–108). Acco learn
- Dweck, C. S. (1999). *Self-theories : their role in motivation, personality and development*. Taylor and Francis.

- Hoogeveen, L., Van Hell, J. G., Mooij, T., & Verhoeven, L. (2004). Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde leerlingen meta-analyses en overzicht van internationaal onderzoek.
- Lavrijsen, J., Sypré, S., & Verschueren, K. (2022). Snel van start: vroege predictoren van cognitieve begaafdheid bij kleuters. *Pedagogische Studien*.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination Theory: Basic psychological needs in motivation, development and wellness*. Guilford.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Boncquet, M., Sypré, S., Lavrijsen, J., & Verschueren, K. (2021). De rol van motivatie in het presteren en welbevinden van cognitief begaafde leerling. In K. Verschueren, S. Sypré, E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Ontwikkelen van cognitief Talent. Handboek voor onderwijsprofessionals*. (pp. 48-70). Leuven: Acco learn.
- Sypré, S., Verschueren, K., & Struyf, E. (2021). Signaleren van cognitieve begaafdheid binnen een geïntegreerd beleid op leerlingenbegeleiding. In K. Verschueren, S. Sypré, E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Ontwikkelen van cognitief Talent. Handboek voor onderwijsprofessionals*. (pp. 75–91). Acco learn.